

مطالعات مشاغل آلاینده و مزاحم شهری در شهر شیراز

سعید رحمانیان؛ مدیر مرکز مطالعات توسعه و فناوری دانشگاه صنعتی اصفهان

حمیدرضا آخوندزاده؛ کارشناس ارشد مرکز مطالعات توسعه و فناوری

دانشگاه صنعتی اصفهان

مهدی نصر؛ کارشناس ارشد مرکز مطالعات توسعه و فناوری دانشگاه صنعتی اصفهان

زهره السادات کدخدازاده؛ کارشناس مرکز مطالعات توسعه و فناوری

دانشگاه صنعتی اصفهان

چکیده

این تحقیق با رویکرد کانون تفکری و مبتنی بر دو ویژگی جمع اندیشی و انتقال نتایج به مخاطب انجام پذیرفته است. در این راستا تجربیات و دیدگاه‌های سه کلان شهر تهران، اصفهان و مشهد و هم چنین اهواز، از طریق مشاهده و مصاحبه مورد مطالعه، بررسی و تحلیل قرار گرفته است. هم چنین مقالات، کتب، گزارش‌ها و پایان نامه‌های موجود در کشور (در حد امکان) بررسی شده اند. از طرف دیگر با همه سازمان‌ها و نهادهای مرتبط با موضوع ساماندهی در شیراز تعاملاتی برقرار، و دیدگاه‌های آنها مستند سازی شده است. مسائل و مشکلات ساماندهی مشاغل شهری را می توان به سه دسته: بنیادی، علمی- فنی، مدیریتی-اجرایی تقسیم نمود. در این تحقیق با توجه به شرح خدمات تعریف شده دسته دوم و سوم از مشکلات مورد توجه قرار گرفته اند. به طور کلی ساماندهی، پدیده ای چند بعدی است که تابع عوامل و متغیرهای متعدد می باشد. خلاصه اهم این عوامل و متغیرها عبارتند از: عوامل فنی و تکنولوژی؛ عوامل اقتصادی - اجتماعی؛ عوامل زیست- محیطی و عوامل کالبدی- فضایی. شناخت مسائل و مباحث ساماندهی و جستجوی معیارها و ضوابط مربوط به آن، ضرورتاً مستلزم نوعی دیدگاه کل نگر و راهکارهای چند جانبه است. در واقع، مهم ترین نتیجه ای که از بررسی تجارب ساماندهی صنایع در ایران و جهان، به دست می آید این «راهبرد» اصلی است که: هر نوع دخالت آگاهانه و هدفمند در روند ساماندهی صنایع و خدمات شهر، نیاز مبرم به یک «نگرش سیستمی» یعنی رویکرد جامع نگر، برنامه ریزی فرابخشی و مدیریت اجرایی مشترک دارد. لذا نتایج این تحقیق با دیدگاه فوق تدوین گردیده است. از طرف دیگر پیچیدگی سیستم شهرها و محدودیت‌های شناخت

کامل آن ایجاب می‌کند که برنامه‌ریزان از رفتن به سوی تحولات و پیش‌بینی جزئیات پیش‌بینی‌ناپذیر پرهیز کنند و تلاش خود را بیشتر بر موضوعات روشن‌تر و اساسی‌تر متمرکز سازند. این رویکرد امکان می‌دهد که روند برنامه‌ریزی بر پایه‌ی شناخت‌های معتبر و امکانات واقعی استوار گردد و اقدامات اجرایی به صورت گام به گام همواره با اصلاح و بازنگری انجام پذیرد.

واژه‌های کلیدی: صنوف آلاینده و مزاحم، خوشه‌های صنفی، ساماندهی.

مقدمه و بیان مساله

نیاز به تامین مایحتاج زندگی روزمره و بازار عرضه و تقاضا از دیر باز موجب شکل‌گیری و گسترش گونه‌های مختلف مشاغل و صنایع در تار و پود شهرها شده است. گاهی رشد قارچ‌گونه برخی صنوف در گذشته موجب بروز و افزایش معضلات نوین شهرنشینی اعم از آلودگی‌های هوا، صوتی، زیست محیطی و ترافیکی گشته است. این رشد نامتوازن شهری و گاهی اوقات گسترش محدوده شهری تا روستاهای مجاور، واحدهای تولیدی هم‌چون دامداری‌ها را به عامل تهدیدکننده سلامت شهر و شهروندان مبدل کرده است. اهمیت ساماندهی این مشاغل تاحدی است که یکی از سازمان‌های شهرداری جهت ساماندهی آنها ایجاد شده است.

مطالعات موجود حاکی از آن است که مشکلات پدید آمده از استقرار صنایع در محدوده شهرهای ایران به خصوص در کلان‌شهرها بیشتر به واحدهای کوچک تولیدی و خدماتی مثل تعمیرگاه‌های خودرو، نجاری، آهنگری، آبکاری و ... متعلق است. این فعالیت‌ها از یک سو در ایجاد اشتغال، تامین کالا و خدمات مورد نیاز شهروندان و کمک به رشد و توسعه صنعت و اقتصاد کشور موثرند و از سوی دیگر در صورت عدم رعایت اصول مکان‌یابی و همچنین عدم بکارگیری روش‌های کنترل آلودگی و مزاحمت، استقرار آنها در بافت شهری مشکلات بی‌شماری را به همراه دارد که طبعاً برای رفع و یا کاهش این مشکلات لازم است اقدامات و مطالعات خاصی انجام پذیرد.

وجود کارگاه‌ها و اصناف و مشاغل مزاحم شهری از جمله معضلاتی است که باعث آلودگی صوتی و ایجاد مزاحمت برای شهروندان و نیز بروز سد معبر در پیاده‌روها در شهرها شده است و براساس طرح‌های بالادست و استانداردهای شورای عالی معماری و شهرسازی کشور وجود این کارگاه‌ها در سطح شهر ممنوع است و دستگاه‌های مربوطه بر اساس تفویض اختیار قانونی اختیار برخورد و انتقال این صنوف به خارج از شهر را دارند. این نوع مشاغل برخی دارای سابقه تاریخی بوده و از سال‌ها پیش در شهر وجود داشته‌اند و برخی با افزایش جمعیت و گسترش محدوده شهر به تدریج داخل شهر قرار گرفته‌اند. در این زمینه کلیه مشاغل صنعتی که آلودگی‌های زیست محیطی، هوا و صوتی را به دنبال دارند یا حضورشان در شهر مشکلات و خسارات زیادی در پی دارد و ماهیتاً نمی‌توانند از آلودگی‌های خود بکاهند، باید از شهر خارج شوند.

اما از طرف دیگر باید توجه داشت که انتقال این واحدها کاری بسیار دشوار و زمان‌بر خواهد بود و نیازمند ایجاد مجتمع‌ها و شهرک‌هایی در مکان مناسب و با امکانات مکفی می‌باشد. مشکلات موجود در این راه به حدی است که برخی از کلان شهرها با وجود تجربه ۲۰ ساله هنوز در ابتدای راه بوده و امروزه شاهد حضور چند ده هزار مشاغل مزاحم در شهر می‌باشند که هنوز خارج نشده‌اند.

با توجه به اینکه این مشاغل هر یک حلقه‌های زنجیره تامین نیازها مردمند و پیامد طبیعی عرضه و تقاضا هستند، لذا تجربه نشان داده است راهکارهای مقطعی و برخوردهای قهری هرچند مشکل را در نقطه ای و برای مدت کوتاهی حل می‌کند، اما پس از مدت کوتاهی شاهد بروز مشکل در نقطه دیگری خواهیم بود. به عنوان مثال سازمان‌های مسئول در برخی کلان شهرها در مراحل اقدام به پلمپ واحدهای آلاینده سطح شهر کرده بود اما به دلیل نبود جا و مکان مشخص و اعتراض و نارضایتی صاحبان اصناف، کارگاه‌ها کار خود را از سر می‌گرفتند.

از طرفی باید توجه داشت که توانایی مالی صاحبان مشاغل آلاینده و مزاحم محدود و ناچیز می‌باشد و اکثر واحدها توانایی لازم جهت انتقال سریع به مجتمع‌های صنفی و یا شهرک‌های صنعتی را ندارند. لذا هر گونه طرح و برنامه جامع جهت ساماندهی مشاغل مزاحم مستلزم در نظر گرفتن منافع کوتاه مدت و بلند مدت صاحبان اصناف و بستر سازی جهت مشارکت آنها می‌باشد.

بر اساس مشکلات فوق در امر انتقال واحدهای تولیدی، تا حد ممکن باید به دنبال بهینه کردن وضعیت این مشاغل جهت کاهش آلودگی‌ها و سایر معضلات بود تا امکان ادامه فعالیت آنها میسر گردد که خود نیازمند برنامه ریزی مفصل و تعیین شاخص‌ها و معیارهای ارزیابی دقیق می‌باشد.

بر این اساس و با توجه به مشکلات بیان شده شهرداری شیراز اقدام به تعریف پروژه تحقیقاتی با عنوان "ساماندهی مشاغل آلاینده و مزاحم شیراز" نمود. بروز مشکلات فراوان در طرح‌های ساماندهی در کلان شهرهای کشور بدون انجام مطالعات لازم، اهمیت این پروژه را دو چندان می‌کند.

اهداف تحقیق

با توجه به هدف کلان تحقیق، "ساماندهی مشاغل آلاینده و مزاحم شیراز"، اهداف خرد در سه بخش کلی زیر ارائه می‌شود:

۱. شناسایی شیراز و تدوین نقاط قوت و ضعف و فرصت‌ها و تهدیدهای موجود
۲. ارائه الگوی ساماندهی هر صنف به صورت جداگانه
۳. راهبردهای ساماندهی مشاغل و صنوف آلاینده و مزاحم شیراز

روش تحقیق

در این تحقیق ابتدا کلیه اصناف آلاینده و مزاحم به چهار دسته کلی تقسیم بندی

شده است. سپس نوع آلاینده‌گی و مزاحمت‌های آن تعیین شده است. سایر ویژگی‌ها و شاخص‌های آنها نیز در ادامه ذکر شده است. بر این اساس و با توجه به مطالعات مفصل نوع برنامه ساماندهی هر صنوف شامل ساماندهی در محل، مجتمع‌های درون شهری یا برون شهری و ... ارائه شده است.

در تدوین راهبردهای ساماندهی مشاغل آلاینده و مزاحم شهری از روش‌های زیر بهره گرفته شده است:

- تئوری‌های علمی موجود ساماندهی: پایان‌نامه‌های دانشگاهی، کتاب‌ها، مقالات موجود، فعالیت‌های پژوهشی مرکز مطالعات وزارت کشور
- اطلاعات و داده‌های مورد نیاز: آمار و اطلاعات صنوف از مجمع امور صنفی و سازمان میادین شیراز، قوانین و آیین‌نامه‌های مرتبط، گزارش‌های مرتبط، مصاحبه و هم‌اندیشی با سازمان‌های مرتبط و اتحادیه‌ها
- انجام بازندهای میدانی
- الگوبرداری: شناسایی و ارزیابی برنامه‌های ساماندهی در سه کلان شهر تهران، اصفهان، مشهد
- تکمیل پرسشنامه و بهره‌گیری از دیدگاه‌های صاحب‌نظران و نخبگان: کارشناسان سازمان میادین شیراز، سازمان بازرگانی، مجمع امور صنفی
- جلسات مباحثه و هم‌اندیشی‌های پژوهشگران مرکز مطالعات

با استفاده از مطالعات منابع علمی، الگوبرداری از کلان شهرها، تحلیل تجربیات ساماندهی در شیراز و ارزیابی نقاط قوت و ضعف و فرصت‌ها و تهدیدهای موجود، برنامه‌های کلان ساماندهی صنوف در شیراز به تفکیک برنامه‌های کوتاه مدت و بلند مدت ذکر شده است. رویکرد سیستمی به موضوع ویژگی اصلی برنامه‌های ارائه شده است

تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این بخش هر یک از اهداف خرد را بر شمرده و تجزیه و تحلیل اطلاعات آن
ارایه شده است.

نقاط ضعف، قوت، فرصت‌ها و تهدیدهای موجود

نقاط قوت و فرصت‌ها و تهدیدهای موجود	نقاط ضعف و چالش‌ها	
	<ul style="list-style-type: none"> تفاوت بین طرح‌های تفصیلی و شهر ساخته شده عدم توجه به ایجاد مجتمع‌های صنفی در طرح تفصیلی 	<p>برنامه ریزی شهری</p>
<ul style="list-style-type: none"> توانایی مالی تعداد محدودی از اتحادیه‌ها پیگیری تعداد محدودی از اتحادیه‌ها برای ساماندهی اعضای اتحادیه 	<ul style="list-style-type: none"> عدم توان مالی اعضای اتحادیه برای انتقال به مجتمع‌های صنفی خدماتی عدم توان مالی اعضای اتحادیه برای ساخت مجتمع‌های صنفی خدماتی مستاجر بودن اکثریت اعضای اتحادیه‌ها تحصیلات پایین اکثریت متصدیان واحدهای صنفی تعداد زیاد واحدهای صنفی بدون پروانه قدرت ریسک پذیری پایین بدلیل مسائل مالی و فرهنگی 	<p>اتحادیه‌ها</p>
<ul style="list-style-type: none"> مجتمع بنکداران شهرک ساماندهی پل فسا شهرک‌های صنعتی 	<ul style="list-style-type: none"> عدم موفقیت در انتقال به شهرک پل فسا عدم موفقیت در انتقال به مجتمع بنکداران 	<p>زیرساختهای لازم برای ساماندهی</p>

مطالعات مشاغل آلاینده و مزاحم شهری در شهر شیراز

نقاط قوت و فرصت‌ها و تهدیدهای موجود	نقاط ضعف و چالش‌ها	
<ul style="list-style-type: none"> • پیگیری مجمع امر صنفی و سازمان بازرگانی برای حل مشکلات ساماندهی 	<ul style="list-style-type: none"> • عدم همکاری و هماهنگی ارگانهای مرتبط با ساماندهی • دید سرمایه گذاری سازمان میادین و شهرداری به مقوله ساماندهی • عدم استفاده سازمانهای مرتبط از نظرات و مشارکت اتحادیه‌ها • عدم همکاری شهرداری با اتحادیه‌ها برای دریافت هزینه‌های تغییر کاربری و عوارض 	<p>سازمان‌های مرتبط</p>
<ul style="list-style-type: none"> • تجربیات موجود در طرح ساماندهی بنکداران • تجربیات موجود در طرح ساماندهی شهرک پل فسا • آمادگی بخش خصوصی برای سرمایه گذاری در ساخت مجتمع 	<ul style="list-style-type: none"> • عدم وجود نگاه کلان به ساماندهی • نبود اطلاعات و آمار دقیق • عدم توانمندی اتحادیه‌ها در اجرای برنامه‌های ساماندهی • مقاومت اعضای اتحادیه‌ها در برابر انتقال به مجتمع‌ها • عدم اعتماد اتحادیه‌ها به شهرداری • تعداد زیاد واحدهای صنفی 	<p>اجرای برنامه ساماندهی</p>

نقاط قوت و فرصت‌ها و تهدیدهای موجود	نقاط ضعف و چالش‌ها	
<ul style="list-style-type: none"> • قانون نظام صنفی : • صدور پروانه کسب • آموزش و فرهنگ سازی • ابزارهای کنترلی و نظارتی • حریم صنفی و سقف تعداد • ساخت مجتمع‌های صنفی • مصوبه هیئت دولت : • آیین نامه نحوه ایجاد مجتمع‌های صنفی • قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست • بند ۲۰ ماده ۵۵ قانون شهرداری 	<ul style="list-style-type: none"> • ضعف در اجرای قوانین مرتبط با حریم صنفی، سقف تعداد، بند ۲۰ و... • عدم تطابق قانون بند ۲۰ با شرایط روز و کارایی بسیار پایین • عدم شفافیت در قوانین موجود 	قوانین
<p>استفاده از تجربیات دیگر کلان شهرها در ساماندهی</p>		برنامه‌های ساماندهی
	<ul style="list-style-type: none"> • وجود مشکلات اقتصادی در کشور • مشکل اشتغال 	وضعیت اقتصادی

۲. ارائه الگوی ساماندهی هر صنف به صورت جداگانه

۲-۱. اتحادیه‌های خدمات خودرویی

جدول اطلاعات اتحادیه‌های خدمات خودرویی

اتحادیه	نوع آلایندگی و مزاحمت صنف	محل تمرکز صنف	حداقل مساحت مورد نیاز برای هر واحد صنفی
نقاشی انواع خودرو	آلودگی رنگ برای مواد غذایی، ایجاد مشکلات تنفسی، تخریب سیمای شهر	ترمینال باربری	۶۰
مکانیکی اتومبیل سبک	تخریب سیمای شهر	پراکنده	۵۰
صافکاری و گلگیرسازی	آلودگی صوتی، تخریب سیمای شهر	بلوار امیرکبیر	۱۰۰
جلوبند و کمک فنر ساز	آلودگی صوتی، تخریب سیمای شهری	بلوار امیرکبیر	۲۰
تعویض روغن و پنجرگیری	تخریب سیمای شهر	پراکنده	۶۰
مکانیک ماشین‌های سنگین	تخریب سیمای شهر، تردد ماشین‌های سنگین	بلوار امیرکبیر	۷۰۰۰- ۵۰۰۰

تقسیم خدمات بر اساس نوع خودرو تحت و نگهداری

خدمات آماده سازی خودرو	خدمات نگهداری خودرو	تعمیرات عمومی خودرو	تعمیرات بازسازی خودرو
اتاق سازی، کابین سازی، نصب صندلی‌ها	تعویض روغن، شارژ باتری، تنظیم موتور، تعویض شمع	تعمیر موتور، تعمیر جعبه دنده، سیستم ترمز	ترمیم بدنه، قطعات آسیب دیده خودرو و یا نوسازی

انواع خدمات و تعمیرات بر اساس نوع خودرو		
ماشین آلات راهسازی	وسایل نقلیه سنگین	وسایل نقلیه سبک
بولدوزر، گریدر، جراثقال...	انواع کامیون، تریلر، تانکر، تراکتور، کمباین	خودروهای شخصی، وانت بار، کامیونت..

واحد‌های تعمیراتی	آلودگی و مزاحمت
واحد‌های تعمیراتی سبک	استفاده از حاشیه خیابان‌ها و حتی پیاده روها به عنوان «فضای انتظار» تبدیل پیاده روها و حاشیه خیابان‌های مجاور تعمیرگاه به محل تعمیرات در آمیختگی و همجواری آنها با سایر واحد‌های خدماتی محله ای
واحد‌های تعمیرات سنگین وسایل نقلیه سبک	استقرار واحد‌های تعمیراتی سنگین وسایل نقلیه سبک در حوزه‌های سکونتی؛ استفاده از فضای معابر پیاده و حاشیه خیابان‌های جهت انجام خدمات؛ اثرات نامطلوبی بر سیما و منظر شهری ایجاد؛ اختلال در ترافیک عبوری؛ کاهش ارزش اقتصادی زمین، کاهش ارزش سکونتی و کاهش ایمنی اجتماعی
واحد‌های تعمیراتی سبک و سنگین وسایل نقلیه سنگین	عدم رعایت سلسله مراتب عملکردی و استقرار نامناسب در حاشیه معابر شلوغ شهری؛ استفاده از فضاهای بایر و بدون کاربری مجاور تعمیرگاه؛ استقرار در مبادی ورودی، خروجی بدون رعایت حریم و ایجاد آلودگی بصری در سیما و منظر بدنه‌ها؛ انباشتن ضایعات و زائدات در جلوی واحدها و ایجاد اختلال در سلامت و زیبایی محیط؛ استقرار خطی واحدها بدون رعایت حریم راه‌ها و در نتیجه اختلال در ترافیک عبوری؛ امکان توسعه بی رویه در جبهه پشت واحدها

مطالعات مشاغل آلاینده و مزاحم شهری در شهر شیراز

الگوی استقرار	واحدهای خدماتی	قلمرو حوزه
الگوی منفرد و پراکنده	- واحدهای آماده سازی خودروهای سبک - خدمات نگهداری خودروهای سبک - تعمیرات عمومی خودروهای سبک	حوزه سکونتی
الگوی متمرکز	- واحدهای آماده سازی خودروهای سبک - واحدهای بازسازی و قطعه سازی خودروهای سبک	حوزه شهری
الگوی متمرکز	- واحدهای فنی، تعمیراتی سنگین وسایل نقلیه سبک - واحدهای فنی، تعمیراتی سبک و سنگین وسایل نقلیه سنگین - واحدهای فنی، تعمیراتی ماشین آلات عمرانی و کشاورزی	حوزه فرا شهری

۲-۲. اتحادیه‌های فلز کاران و درودگر

جدول اطلاعات اتحادیه‌های فلز کاران و درودگر

حد اقل مساحت مورد نیاز برای هر واحد صنفی	محل تمرکز صنف	نوع آلایندگی و مزاحمت صنف	اتحادیه
۳۰۰-۱۵۰	بلوار نصر بلوار عدالت	آلودگی صوتی، تخریب سیمای شهری	آلومینیوم سازی
۳۰۰-۱۵۰	بلوار نصر جاده خرامه	آلودگی صوتی، تخریب سیمای شهری	آهنگری درب و پنجره
تراشکار : ۳۵ ریخته گر : ۳۰۰	بلوار امیرکبیر ترمینال باربری	ریخته گری : آلودگی هوا تراشکاری: آلودگی صوتی تخریب سیمای شهری	تراشکاری و فلزکاری
۱۰۰	امیر کبیر	آلودگی صوتی، تخریب سیمای شهری	تانکر سازی
۱۳۰	شهرک صنعتی	آلودگی محیط زیست، آلودگی صوتی	درودگر

ضوابط ساماندهی اتحادیه‌های فلز کاران و درودگر

واحد‌های خدماتی	الگوی استقرار	دلیل نوع استقرار
ریخته گری، آبکاری و تولید ظروف آلومینیومی	مجتمع‌های صنفی برون شهری یا شهرک‌های صنعتی	آثار زیست محیطی و آلایندگی شدید
تراشکاری و فلزکاری آهنگری درب و پنجره تانکر سازی، درودگر	مجتمع‌های درون شهری و یا مجتمع‌های صنفی حریم شهر	عدم وجود آلایندگی شدید و پر خطر
تعداد محدودی از واحد‌های خدماتی	پراکنده در سطح شهر	لزوم دسترسی مورد نیاز متقاضیان
تراشکاری و آهنگری قطعات خودرو	مجتمع‌های خدمات خودرویی	همجواری با فعالیت‌های مورد نیاز
دفاتر نمایندگی صنوف	در سطح شهر	پذیرش در خواستهای مشتریان و تسهیل خدمت رسانی به مشتریان

۲-۳. اتحادیه‌های خدمات ساختمانی

جدول اطلاعات اتحادیه‌های خدمات ساختمانی

اتحادیه	نوع آلایندگی و مزاحمت صنف	محل تمرکز صنف	حداقل مساحت مورد نیاز برای هر واحد صنفی
تولید تیرچه و بلوک و قطعات بتونی	تولید نخاله، آلودگی صوتی، تخریب سیمای شهر، تردد ماشین‌های سنگین	پراکنده	۱۰۰۰
خرده فروشی مصالح ساختمانی	آلایندگی هنگام تخلیه ی بار، تخریب سیمای شهر، ماشین‌های سنگین	بلوار امیرکبیر	۱۵۰۰

مطالعات مشاغل آلاینده و مزاحم شهری در شهر شیراز

اتحادیه	نوع آلاینده‌گی و مزاحمت صنف	محل تمرکز صنف	حداقل مساحت مورد نیاز برای هر واحد صنفی
سنگبری‌ها	آلودگی صوتی، تخریب سیمای شهر، تردد ماشین‌های سنگین	کفه برمشو بلوار	۵۰۰۰-۱۵۰۰
موزائیک ساز و سنگ کوب	آلودگی صوتی، تخریب سیمای شهر، تردد ماشین‌های سنگین	بلوار عدالت	۳۰۰۰-۱۰۰۰

ضوابط ساماندهی اتحادیه‌های خدمات ساختمانی

واحدهای خدماتی	الگوی استقرار	دلیل نوع استقرار
تولید تیرچه و بلوک و قطعات بتونی، خرده فروشی مصالح ساختمانی، سنگبری‌ها، موزائیک ساز و سنگ کوب	مجتمع‌های صنفی برون شهری و یا در حریم شهر	تولید نخاله، آلودگی صوتی، تخریب سیمای شهر، تردد ماشین‌های سنگین
تعداد محدودی از واحدهای توزیعی مصالح ساختمانی	پراکنده در سطح شهر	لزوم دسترسی مورد نیاز متقاضیان
دفاتر نمایندگی برای خرید مصالح ساختمانی	در سطح شهر	پذیرش در خواسته‌های مشتریان و تسهیل خدمت رسانی به مشتریان

۲-۴. اتحادیه آهن فروشان

جدول اطلاعات اتحادیه آهن فروشان

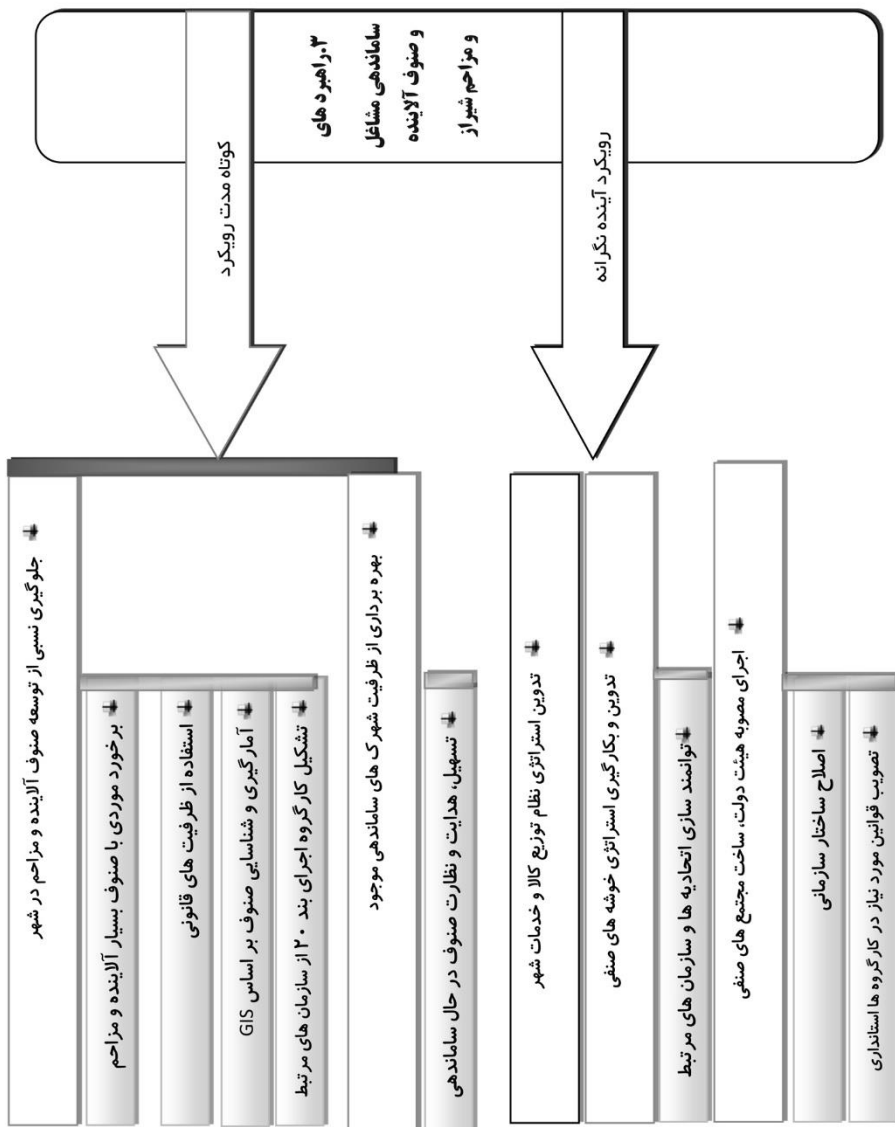
اتحادیه	نوع آلاینده‌گی و مزاحمت صنف	محل تمرکز صنف	حداقل مساحت مورد نیاز برای هر واحد صنفی
آهن فروشان	آلودگی صوتی، تخریب سیمای شهر، تردد ماشین‌های سنگین	بلوار امیرکبیر	۳۰۰۰ متر مربع

ضوابط ساماندهی اتحادیه آهن فروشان

واحدهای خدماتی	الگوی استقرار	دلیل نوع استقرار
آهن فروشان	مجتمع‌های صنفی برون شهری	آلودگی صوتی، تخریب سیمای شهر، تردد ماشین‌های سنگین
دفاتر نمایندگی	در سطح شهر	پذیرش در خواستهای مشتریان و تسهیل خدمت رسانی به مشتریان

۳. راهبردهای ساماندهی مشاغل و صنوف آلاینده و مزاحم شیراز

در نمودار زیر عناوین راهبردهای ساماندهی مشاغل و صنوف آلاینده و مزاحم شهر شیراز نشان داده شده و سپس هر کدام از آنها را برشمرده و تبیین شده است.

۳-۱. جلوگیری نسبی از توسعه صنوف آلاینده و مزاحم در شهر

جلوگیری از توسعه صنوف آلاینده نیازمند وجود برنامه‌ها و اسناد بالادستی است که در راهبردهای آینده نگرانه ارائه شده است. اما در وضعیت فعلی نیز می‌توان تا حدودی از توسعه آنها جلوگیری نمود. استعلام اتحادیه‌ها از شهرداری و سازمان میادین یکی از ابزارهای قابل استفاده در جلوگیری از ایجاد این گونه واحدها است. البته این استعلام‌ها نیز چون در مرحله آخر اخذ پروانه کسب انجام می‌پذیرد و ضوابط جامعی جهت پاسخ‌گویی به آنها وجود ندارد، چندان موثر نیست. بنابراین لازم است اولاً چنین استعلامی یا در مراحل اولیه انجام شود و یا کنترل آن به خود اتحادیه‌ها سپرده شود ثانیاً اصول اولیه جامعی جهت پاسخ‌گویی تهیه گردد. نتایج گزارش حاضر می‌تواند در این زمینه مورد استفاده قرار گیرد. به عنوان مثال برای صنوف آلاینده‌ای مانند ریخته‌گری و بلوک زنی هیچ‌گونه مجوزی در شهر صادر نگردد و یا برای صنوفی مانند مکانیک ماشین‌های سبک و نقاشی تنها در صورتی که واحد صنفی در گاراژها مستقر باشد و با فاصله مناسب از معابر عریض قرار گرفته باشند، مجوز داده شود.

با توجه به نبود سیستم اطلاعات جغرافیایی مختص تعیین وضعیت صنوف در شهر، سازمان میادین می‌تواند از سیستم اطلاعات جغرافیایی شهرداری که لااقل نوع کاربری‌های هر بافت و بافت‌های هم‌جوار را تعیین کرده، جهت پاسخگویی به استعلام‌ها استفاده نماید. بنابراین ایجاد دفتر GIS در سازمان میادین توصیه می‌شود. شاخص‌های مورد بررسی سازمان در پاسخگویی به استعلام‌ها می‌تواند شامل موارد زیر باشد:

نوع صنف، تعداد صنوف فعال در منطقه مورد نظر، نوع بافت‌های هم‌جوار، شبکه‌های ارتباطی و دسترسی، عرض خیابان و پیاده‌رو، مساحت مغازه، نوع صنوف مجاور.

برخورد موردی با صنوف بسیار آلاینده و مزاحم

بستر قانونی، ساختار سازمانی و همکاری بین بخشی کنونی عملاً اجرای بند ۲۰ را با مشکل مواجه کرده و آن را تا حدودی ناکارآمد کرده است. اما با این وجود لازم است تا برخی موارد بسیار آلاینده و مزاحم نظیر دامداری‌ها از طریق بند ۲۰ مورد تعقیب و پیگیری قرار گیرند.

استمرار در پیگیری‌ها و نظارت قوی بر این گونه موارد می‌تواند در نتیجه بخش بودن احکام صادر شده و اجرای آنها موثر باشد. البته صدور احکام باید بر اساس طرح شکایات از طرف واحدهای اطراف محل مورد نظر باشد و نیازی به بازرسی‌های کلی در سطح شهر نمی‌باشد. وضعیت چنین واحدهایی لازم است از زمان دریافت شکایات تا دستیابی به نتیجه، به صورت کامل در پرونده‌ها ثبت شود.

استفاده از ظرفیت‌های قانونی

ظرفیت‌های قانونی متنوعی جهت استفاده در برنامه‌های ساماندهی وجود دارد. قانون نظام صنفی، محیط زیست، قانون حریم صنفی و سقف تعداد صنوف از جمله مواردی است که می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد.

قانون نظام صنفی از جمله قوانینی است که می‌تواند در راستای ساماندهی مشاغل قابل استفاده باشد. با استفاده از ظرفیت‌هایی که در این قانون در زمینه‌های:

صدور پروانه، ابزارهای کنترلی و نظارتی، آموزش و فرهنگ سازی، حریم صنفی و سقف تعداد

وجود دارد می‌توان از بسیاری از مشکلاتی که به واسطه عدم برنامه ریزی در ایجاد مشاغل شهری به وجود می‌آید، جلوگیری کرد.

با اصلاح سقف تعداد صنوف و رعایت آن، می توان از رشد بی رویه صنوف در محدوده‌های شهری (که یکی از دلایل اصلی بروز مزاحمت توسط مشاغل می باشد) جلوگیری کرد. در شرایط موجود به دلیل مشکلات ناشی از اشتغال، برنامه ریزی خاصی برای آن وجود ندارد، در صورتی که از دید ساماندهی مشاغل، تعیین سقف تعداد صنوف یکی از عواملی است که می تواند از ایجاد آلاینده‌گی و مزاحمت‌ها بعضی از مشاغل جلوگیری کند.

(قوانین و آئین نامه‌های مرتبط در فصل دوم گزارش فاز اول آورده شده است.)

آمارگیری و شناسایی صنوف بر اساس GIS

شناسایی دقیق تعداد واحدهای صنفی در شهر، موقعیت مکانی، نوع فعالیت، بافت‌های همجوار، وضعیت مالکیت و پروانه کسب از جمله اطلاعاتی است که می تواند در برنامه ریزی دقیق تر و عملیاتی مورد استفاده قرار گیرد. در حال حاضر مرجع واحد و جامعی در این زمینه وجود ندارد. مجمع امور صنفی عموماً اطلاعات مربوط به واحدهای پروانه دار به صورت فایل‌های گزارشی را دارد. سازمان میادین نیز حسب وظیفه، اقدام به آمارگیری از محورهای آلاینده شیراز نموده است. اما بنظر می رسد در وضعیت فعلی که عمده فعالیت‌های سازمان‌ها بر اساس نقشه‌های GIS شهری انجام می پذیرد ضروری است تا کار آمارگیری از واحدهای صنفی توسط شهرداری و به صورت جامع براساس GIS انجام پذیرد. مجمع امور صنفی نیز موظف شود جهت تمدید پروانه کسب و یا صدور پروانه جدید، مراتب را جهت ثبت در سیستم به اطلاع سازمان برساند. با وجود چنین سیستم اطلاعاتی از صنوف شهر، برنامه ریزی اجرایی جهت ساماندهی صنوف و اصلاح نظام توزیع کالا و خدمات در شهر به سریع ترین و دقیق ترین راه امکان پذیر می شود. به عنوان مثال شناسایی بافت‌های هم جوار، تراکم جمعیت محدوده، پراکنش واحدها، مکان مناسب استقرار و ... به آسانی با استفاده از

نقشه‌ها انجام می‌پذیرد.

تشکیل کارگروه اجرای بند ۲۰ از سازمان‌های مرتبط

بررسی آلاینده‌گی و مزاحمت صنوف دارای جنبه‌های گوناگون زیست محیطی، بهداشتی و کالبدی می‌باشد که شهرداری می‌تواند حداکثر در مورد جنبه کالبدی آن بررسی و اظهار نظر نماید. لذا جهت تسریع در امور رسیدگی به شکایات بند ۲۰ لازم است تا کمیته ای بدوی جهت رسیدگی به موضوع و اظهار نظر کارشناسی از سازمان‌های مربوطه نظیر بهداشت، محیط زیست، دامپزشکی (حسب مورد) تشکیل شود. حضور و همراهی کارشناسان شهرداری مناطق در ارزیابی و اجرای احکام صادره می‌تواند اثربخشی آنها را افزایش دهد.

اخذ عوارض و جریمه از صنوف آلاینده

در راستای جلوگیری از توسعه صنوف آلاینده، یکی از راهکارهایی که می‌توان در موفقیت این امر موثر باشد، اخذ جریمه و عوارض از مشاغلی است که به نوعی باعث ایجاد آلاینده‌گی و مزاحمت برای شهروندان می‌شوند. انجام این کار باعث می‌شود که صاحبان این مشاغل یا با انجام تمهیداتی به دنبال حذف و یا کاهش آلاینده‌گی باشند و یا اینکه مکان شغل خود را تغییر و در مکانی متناسب با آن شغل استقرار یابند. البته برای اخذ جریمه از مشاغل آلاینده، لازم است که قوانین و مقرراتی با در نظر گرفتن تمامی عوامل تاثیر گذار در این امر، تدوین گردد. از جمله مواردی که می‌توان به آن اشاره کرد، اخذ جریمه متناسب با نوع و شدت آلاینده‌گی است، که در واقع باید میزان جرائم برای مشاغل آلاینده پر خطر و مشاغل مزاحم کم خطر متفاوت باشد.

۲-۳. بهره برداری از ظرفیت شهرک‌های ساماندهی موجود

پس از مصوبه مذکور احتمال دارد که ذهنیت‌ها به سمت یافتن زمین و ساخت سریع مجتمع‌ها سوق یابد. حال آنکه باید توجه داشت از چندین سال پیش زمینی تحت عنوان سایت ساماندهی صنوف شیراز در مجاورت میدان میوه و تره بار آماده شده است. ظرفیت و وضعیت این سایت گزارش فاز دوم به تفصیل ارائه شده است. با توجه به اینکه یکی از مشکلات عمده در ساماندهی تهیه زمین و امکانات زیر بنایی اولیه است، وجود این سایت می‌تواند فرصت مغتنمی جهت شروع طرح ساماندهی بر اساس مصوبه هیات دولت باشد. البته موارد زیر باید در این خصوص، مورد توجه قرار گیرد:

ابتدا صنوف اولویت دار جهت انتقال به سایت توسط کارگروه ذکر شده در مصوبه، تعیین شود و برنامه‌های ساماندهی توسط مجمع امور صنفی و با همکاری سازمان‌های مربوطه تهیه شود. در اولویت بندی صنوف باید موارد زیر لحاظ شود: میزان آلاینده‌گی و مزاحمت، توان مالی، تمایل و انگیزه واحدها جهت ساماندهی، محورهای استقرار در شهر، تعداد واحدهای صنف.

سازندگان در و پنجره آهنی، فروشندگان مصالح ساختمانی، درودگران و در مرحله بعد گروه تعمیرکاران خودرو می‌توانند از اولویت بالاتری برای انتقال برخوردار باشند. لازم است نقش محوری در ساماندهی توسط اتحادیه‌ها و مجمع امور صنفی ایفا گردد و صنفی همگن و مستقر در یک یا چند محدوده جغرافیایی شهر مخاطب برنامه باشند.

در واگذاری زمین‌ها قیمت آزاد لحاظ نشود، بلکه بر اساس تجربیات برخی کلان شهرهای دیگر؛ زمین‌ها باید با حداقل قیمت و اقساط چند ساله، به نحوی که قابل پرداخت توسط صنف باشد، واگذار شود. در غیر این صورت به دلیل عدم پرداخت قیمت زمین طرح از همان ابتدا متوقف خواهد ماند.

بنابراین:

الف) قیمت زمین بر اساس توافق با مجمع امور صنفی و رضایت نسبی آنها تعیین شود.

ب) در فاز اول زون‌های مشخصی از شهرک برای صنوف همگن اولویت دار انتخاب شود. شروع فعالیت‌های توسعه شهرک ساماندهی با تعداد محدودتری در حدود ۲۰۰ واحد می‌تواند باشد. این فاز اولیه شروع باید دارای تخفیف‌های بیشتر و قیمت کمتری نسبت به آینده شهرک باشد تا بتواند در جذب اولیه صنوف و ایجاد رونق نسبی در شهرک موثر باشد.

سایر سازمان‌ها حداقل زیر ساخت‌های مورد نیاز را بر اساس مصوبه ای در شورای اداری و یا کارگروه‌های استانداری به نحوی تامین نمایند، که هزینه آن قابل پرداخت توسط صنوف باشد. اعطای وام‌های کوچک و دریافت اقساطی هزینه‌ها می‌تواند راه حل مناسبی باشد.

با توجه به آنکه اجرای موفقیت آمیز این طرح می‌تواند انگیزه ای قوی در سایر واحدهای صنفی ایجاد نماید، لذا لازم است حداکثر دقت در برنامه و مساعدت در اجرا توسط همه سازمان‌ها و به خصوص سازمان میادین و شهرداری فراهم آید.

تسهیل، هدایت و نظارت صنوف در حال ساماندهی

طی چند سال اخیر طرح‌هایی جهت ساماندهی برخی صنوف در حال پیگیری بوده است مانند خرده فروشی آهن آلات، مکانیک ماشین‌های سنگین، ماهی فروشان. با توجه به اینکه جهت اجرای برنامه‌های بلند مدت نمی‌توان برنامه‌های اجرایی فعلی را تعطیل نمود بنابراین پیشنهاد می‌شود در اجرای طرح‌های مذکور تا حد امکان از الگوی پیشنهادی در مصوبه هیئت دولت استفاده شود. یعنی اولاً محوریت برنامه‌ها و فعالیت‌ها با اتحادیه‌های مربوطه باشد و ثانیاً سازمان میادین بیشتر به دنبال ایفای نقش ستادی در

ایجاد هماهنگی بین سازمان‌ها باشد. هدایت و نظارت وظایف دیگری هستند که لازم است توسط سازمان انجام پذیرد. در طرح‌های مذکور نگاه حاکم بیشتر عمرانی بوده و سایر جنبه‌های اقتصادی، تکنولوژیکی و اجتماعی چندان مورد توجه قرار نمی‌گیرد. بنابراین لازم است تا سازمان با انجام مطالعات مربوط موارد فوق را نیز در اجرای طرح‌ها لحاظ نماید. به عنوان مثال خدمات جانبی مورد نیاز مجتمع‌ها، اصلاح فرایندهای کاری، تسهیل دسترسی شهروندان، برنامه ریزی برای مکان‌های قبلی از جمله مواردی است که باید تدوین گردد. برنامه ریزی و توجه به رونق کسب و کار صنوف پس از انتقال با اعطای تسهیلات حمل و نقل عمومی، تبلیغات عمومی توسط شهرداری برای ایجاد رونق سریع تر مجتمع‌ها و ... عامل مهم دیگری است که می‌تواند توسط سازمان پیگیری شود.

تسهیل در فرایندهای اداری و دریافت تسهیلات، گام دیگری است. تعیین عوارض شهرداری و هزینه‌های تغییر کاربری اراضی انتخابی سرفصل‌های دیگری است که باید توسط شهرداری تعیین شود. تجربیات ساماندهی در کلان شهرها حاکی از آن است که جهت پیشبرد برنامه‌های ساماندهی لازم است تا شهرداری از معافیت‌های عوارض و تخفیف در هزینه‌هایی چون تغییر کاربری به عنوان مشوق استفاده کند و برنامه‌های درآمدی خود را بیشتر معطوف به مکان‌های قبلی صنوف پس از انتقال نماید.

۳-۳. تدوین استراتژی نظام توزیع کالا و خدمات شهر

رشد سریع شهر، افزایش جمعیت، تغییر الگوی مصرف شهروندان، سیاست‌های اشتغال زایی، عدم توجه به صنوف در برنامه ریزی و طراحی شهری سبب شکل‌گیری صنوف گوناگون در نقاط مختلف شهرها شده است. شکل‌گیری و رشد صنوف در سال‌های اخیر بدون برنامه و به صورت غیر اصولی در کلان شهرهای کشور صورت پذیرفته است. تاکنون شاخص‌ها و رویه‌هایی جهت سنجش انواع صنوف مورد نیاز

شهر، تعداد آنها و پراکنش صنوف در مناطق مختلف شهری و سایر موارد مرتبط تعیین نشده است. لذا شکل گیری صنوف فقط بر اساس قوانین عرضه و تقاضا انجام پذیرفته است. اتکای صرف بر قانون عرضه و تقاضا معضلاتی را در پی خواهد داشت:

- عدم توجه به برنامه‌های کلان و بلندمدت،
- در نظر نگرفتن روند توسعه شهر و تغییر نیازها،
- بی توجهی به شاخص‌های مکان یابی،
- بروز مشکلات کسب و کار برای صنوف موجود،
- توزیع نامناسب صنوف در مناطق مختلف شهری،
- افزایش قیمت‌ها در نتیجه سیستم نامناسب توزیع

موارد فوق از جمله معضلاتی است که نبود سیستم و الگوی مناسب توزیع کالا و خدمات در پی خواهد داشت. لذا لازم است با تعیین اهداف بلند مدت و مسیر رسیدن به آنها (راهبردها)، نظام توزیع کالا و خدمات در شهر شیراز با در نظر گرفتن فرهنگ و آداب شهروندان و سایر عوامل مرتبط نظیر فرهنگ، هنر، ترافیک، معماری، اشتغال، محیط زیست، اقتصاد و بهداشت پرداخته شود. توجه به برنامه ریزی‌های بلند مدت برای توسعه علمی شکل کسب و پیشه صاحبان مشاغل در سطح شهرها، اگرچه در مراحل اولیه با مشکلات و موانعی روبروست اما به جهت حفاظت از منافع عامه شهروندان، وظیفه مدیران شهری و شهرداری‌ها است و اقدام به آن دیر یا زود اجتناب ناپذیر است. با تدوین چنین برنامه ای می‌توان:

میزان نیاز شهر به صنف در وضعیت فعلی و آینده؛ نوع و میزان صنوف (خرده فروشی- عمده فروشی و ...); نحوه توزیع آنها در شهر؛ الگوهای مناسب استقرار هر صنف را شناسایی نمود و بر اساس آن سایر فعالیت‌ها نظیر: صدور پروانه کسب متناسب با میزان نیاز، تعیین پراکنش صنوف در شهر، نوع استقرار کالبدی صنوف (راسته‌ها، مجتمع‌ها و ...)، ابعاد کالبدی و اقتصادی صنوف، افزایش سطح خدمات

صنعتی به شهروندان را مشخص نمود و از ایجاد مزاحمت‌ها و آلاینده‌گی‌های آتی جلوگیری نمود.

شاخص‌های مورد توجه در تدوین استراتژی:

عوامل اصلی	عوامل فرعی درجه یک	عوامل فرعی درجه دو
عوامل مؤثر بر عرضه	عوامل مؤثر بر عرضه فعلی	عوامل و منابع طبیعی، شرایط جغرافیایی منطقه
		قالب ارائه (خرده-عمده)، الگوی استقرار پیشنهادی
		نوع بافت‌های شهری
		تعداد و حجم عرضه کنندگان قبلی، نوع الگوی استقرار
		اجتماعی امنیتی، مالی سیاسی اداری
		فنی، روش ارائه خدمات و میزان استفاده از تجهیزات
		زیربنایی، تراکم بافت‌های مسکونی و تجاری و ...
		توان مالی صنف، هزینه اجرای هر الگوی نظام توزیع
عوامل مؤثر بر عرضه آتی	عوامل مؤثر بر عرضه آتی	قابلیت توسعه زمین
		پیش بینی عوامل فوق الذکر در آینده
		قابلیت توسعه در دوره‌های آتی
عوامل مؤثر بر تقاضا	عوامل مؤثر بر تقاضای فعلی	اندازه ی بازار (توان جمعیتی منطقه)
		قدرت خرید (سطح درآمد اهالی منطقه)
		حساسیت تقاضا (کشش قیمتی تقاضا در منطقه)
		میزان تقاضای واسطه ای
		تمایل به مصرف (مصرف سرانه در منطقه)
		تقاضای واسطه گری منطقه
		شدت نیاز (وجود مازاد تقاضای فعلی)

عوامل اصلی	عوامل فرعی درجه یک	عوامل فرعی درجه دو
		شبکه‌های ارتباطی شهر، میزان و نحوه دسترسی
		وجود امکانات و خدمات جانبی
	عوامل مؤثر بر تقاضای آتی	پیش بینی عوامل فوق الذکر در آینده

۳-۴. تدوین و بکارگیری استراتژی خوشه‌های صنفی

ساماندهی صنوف بدون نقش آفرینی فعال و موثر صنوف امکان پذیر و موفقیت آمیز نخواهد بود. البته لازم است تا صنوف در تعامل با چندین سازمان مرتبط این نقش را ایفا و به انجام رسانند. علاوه بر این بر اساس مصوبه هیئت دولت در مورد ساخت مجتمع‌های صنفی، اتحادیه‌ها دارای نقش محوری در اجرای این برنامه هستند. از طرف دیگر برنامه‌های ساماندهی برنامه‌هایی کل نگر هستند که شامل همه یا اکثر اعضای صنف یا یک محور جغرافیایی خاص می‌شوند. لذا بدون همراهی و همکاری اکثر اعضا نمی‌توان امیدی به اجرا و کسب نتایج مطلوب داشت.

اما نکته ای که باید مورد توجه قرار گیرد این است که اکثر اعضای صنوف دارای تحصیلات بالایی نیستند و لذا توان برنامه ریزی مطابق با روش‌های علمی را نخواهند داشت اما تجربیات گران بهایی در مورد حیطه فعالیت‌های خود و سود و زیان برنامه‌های ساماندهی دارند لذا لازم است تا در ساختار مشخصی این تجربیات مورد استفاده در برنامه ریزی قرار گیرد.

استراتژی توسعه خوشه‌های صنفی می‌توان پاسخی مناسب برای موارد فوق باشد.

دلایل لزوم بهره گیری از این راهبرد شامل موارد زیر است:

- تمرکز جغرافیایی برخی صنوف مورد نظر در محورهای جغرافیایی مشخص
- لزوم همراهی و همکاری اعضا در تدوین و اجرای برنامه‌های اجرایی

ساماندهی

- اعتماد آفرینی در بین اعضای صنوف نسبت به برنامه‌ها
 - فرهنگ سازی و آموزش به عنوان پیش نیاز اجرای برنامه‌ها
 - لزوم توانمند سازی اتحادیه‌ها جهت برنامه ریزی، اجرا، فرهنگ سازی
 - لزوم وجود نیرویی متخصص جهت تدوین علمی برنامه‌های اجرایی هر صنف
 - هماهنگی بین سازمان‌های مختلف و چند بعدی بودن موضوع
 - رویکرد ساماندهی پایدار صنوف (نه ساماندهی مقطعی)
- توسعه خوشه‌های صنفی توسط نهاد واسطی به عنوان عامل توسعه خوشه (CDA) انجام می شود. عامل توسعه فرد یا افرادی باتجربه و آشنا به صنوف بوده که برنامه‌های توسعه را اجرا می کنند. لازم است سازمان میادین دفتری را جهت مدیریت واحد و پشتیبانی مالی از عامل‌های توسعه و برنامه‌های آنها ایجاد نماید.

توانمند سازی اتحادیه‌ها و سازمان‌های مرتبط

همان گونه که بیان شد شرط اصلی اجرای طرح‌های ساماندهی، همراهی و همکاری اصناف است. اصناف هم در ساماندهی وضعیت موجود و هم جلوگیری از گسترش صنوف مزاحم جدید می توانند نقش موثری ایفا نمایند:

۱. جلوگیری از ایجاد صنوف الاینده و مزاحم جدید از طریق کنترل فرایند اعطای

پروانه کسب

۲. نظارت و بازرسی واحدهای صنفی موجود؛ پروانه دار و بدون پروانه

۳. تهیه سند ساماندهی صنف (برنامه‌های جزئی و دقیق ساماندهی) برای اجرای

برنامه‌های ساماندهی؛

براساس مصوبه هیئت دولت، وظایف اصلی تهیه برنامه‌های ساماندهی بر عهده

خود صنوف قرار گرفته است و سایر سازمان‌ها در تصویب و نظارت بر آن نقش دارند.

۱. اعتماد سازی و همراه کردن اعضای صنف در اجرای برنامه‌ها

اما دو نکته باید مورد توجه قرار گیرد:

۱. هر اتحادیه عموماً فقط به جایگاه خود در شهر و منافع صنف مربوطه و وضعیت موجود می اندیشد.

۲. اعضای اتحادیه‌ها عموماً دارای دانش تجربی قوی بوده اما از دانش کلاسیک بالایی برخوردار نیستند.

بنابراین از یک طرف بسیار از وظایف برنامه ریزی و اجرا در عمل بر عهده اتحادیه‌ها خواهد بود و از طرف دیگر نگاه کلان برنامه ریزی شهری و سطح تحصیلات دانشگاهی مرتبط به ندرت وجود دارد. لذا لازم است تا برنامه توانمندسازی اتحادیه‌های مربوطه در دستور کار قرار گیرد.

این توانمندسازی می تواند در دو بعد فرهنگی و دانش برنامه ریزی صورت پذیرد. انجام بازدید از فعالیتهای ساماندهی انجام شده در سایر کلان شهرها، الگوبرداری از برنامه‌های اجرایی موفق، کارگاه‌های آموزشی با موضوعات نظام توزیع کالا و خدمات، مکان یابی مجتمع‌های صنفی، سیستم‌های خرده فروشی مدرن، ضوابط استقرار صنوف و الگوهای استقرار در شهر و برخی سرفصل‌های برنامه ریزی شهری می تواند از جمله موضوع‌های توانمند ساز اتحادیه‌ها باشد. البته استفاده از ظرفیتهای موجود در قانون نظام صنفی مانند الزام اتحادیه‌ها به استفاده از مدیر اجرایی با حداقل مدرک کارشناسی می تواند در فرایند توانمندسازی موثر باشد.

۳-۴-۱. شرح خوشه‌های صنفی:

همان گونه اشاره شد، ساماندهی صنوف مسئله ای چند بعدی است که با پارامترهای مختلفی درگیر است این برنامه‌ها زمانی که وارد مرحله اجرایی می‌شوند پیچیده تر شده و نیازمند رعایت ملاحظات متعدد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و عمرانی است. از طرف دیگر ساماندهی صنوف یک برنامه کلان شهری بوده که همه اعضای صنوف مورد نظر را در بر می‌گیرد و بدون همکاری و همراهی بخش عمده ای

از اعضا امکان اجرا نخواهد داشت. موارد فوق حاکی از آن است که برنامه‌های ساماندهی باید انعطاف پذیر، پویا، جامع نگر و در عین حال عملیاتی باشد. دلایل ساختاری استفاده از راهبرد توسعه خوشه‌های صنفی به سه موضوع اصلی باز می‌گردد:

۱. تمرکز فعلی صنوف همگن به صورت راسته ای و در آینده: تمرکز در قالب مجتمع‌های صنفی

صنوف همگن از دیرباز تمایل به تمرکز و استقرار متمرکز در چندین نقطه در شهر داشته اند. این تمرکز در دوره‌های قبل تر در قالب بازارها، بازارچه‌ها، تیمچه‌ها بوده است که در دوران اخیر به صورت راسته ای درآمدی است و به تدریج به سمت تمرکز در قالب مجتمع‌ها در حال تغییر است.

۲. هم سویی صنوف همگن در ارائه خدمات یا محصولات مشابه به عنوان مثال صافکارها، مکانیک‌ها، تعویض روغن‌ها، صنوف همگنی هستند که همگی جهت ارائه خدمات فنی به خودروها، فعالیت دارند.

۳. وجود فرصت‌ها و تهدیدهای مشترک برای صنوف همگن صنوف همگن با فرصت‌ها و تهدیدهای مشترکی روبرو هستند. به عنوان مثال: افزایش تقاضا و مشتری در حوزه خدمات خودرویی منجر به افزایش مشتری برای همه صنوف صافکاری، مکانیکی و .. خواهد شد.

در ادامه مفاهیم و بخش‌های خوشه‌های صنعتی را در خوشه‌های صنفی مورد بررسی قرار می‌دهیم:

خوشه‌های صنفی: مجموعه ای از صنوف همگن که در ناحیه جغرافیایی تمرکز یافته و با فرصت‌ها و تهدیدهای مشترکی مواجهند.

در این مدل دو رکن اساسی وجود دارد:

۱. تعیین چشم انداز، اهداف و برنامه‌های اجرایی با همکاری و همراهی اعضا

۲. استفاده از یک نهاد واسط تحت عنوان "عامل توسعه خوشه"

این نهاد واسط در حوزه خوشه‌های صنفی می‌تواند یک کارشناس یا کارشناس ارشد باشد که انجام وظایف مطالعات شناختی، تعیین چشم انداز و اهداف، اعتماد سازی و اجرای برنامه‌ها را با همکاری اعضا بر عهده دارد.

اجرای این راهبرد نیازمند پشتیبانی مالی و فکری شهرداری جهت بکارگیری این نهاد واسط در توسعه خوشه است. لازم است دفتری در سازمان میادین برای مدیریت و هدایت واحد عامل‌های توسعه خوشه ایجاد شود.

۳-۴-۱-۱. مکانیزم توسعه خوشه‌های صنفی: فعالیت‌های اصلی در سطح خوشه،

عبارت است از کمک به ذینفعان در:

۱. ایجاد و توسعه یک چشم انداز (vision) جمعی (مشارکتی) برای آینده

۲. تقویت ظرفیت برای عمل بر مبنای چشم انداز مذکور

برای رسیدن به این دو هدف، فعالیت‌های زیر باید صورت پذیرد:

الف) تقویت پیوندهای درون خوشه. این رابطه شامل ارتباطات بین خود صنوف و همچنین رابطه بین صنوف و شرکت‌های بزرگ، مؤسسات حمایتی (پشتیبانی)، بانک‌ها، مراکز توسعه کسب و کار و غیره می‌شود.

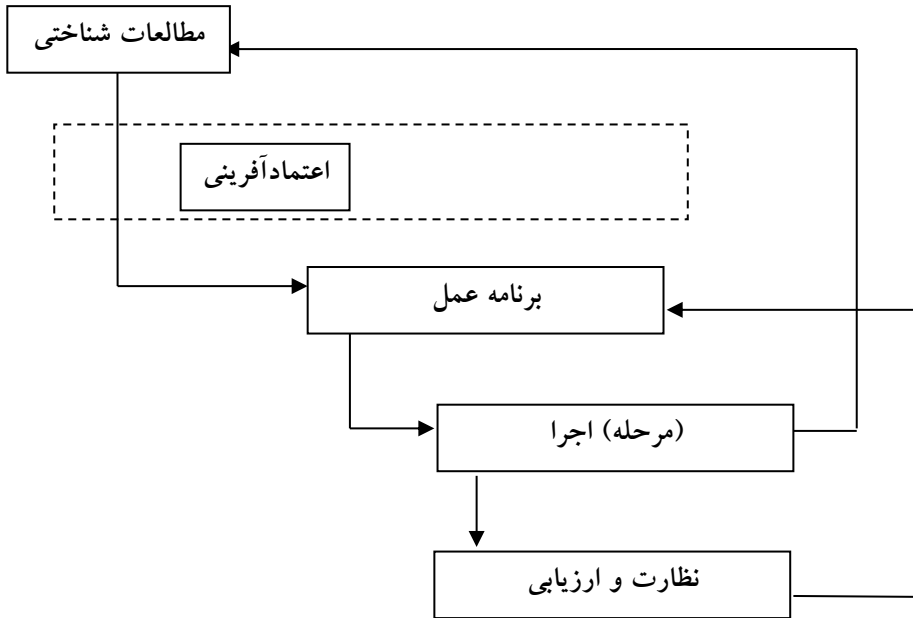
کمک به ذینفعان در حصول به یک چشم انداز مشترک برای کل خوشه.

ج) کمک به ذینفعان برای هماهنگ کردن فعالیت‌هایشان و اشتراک منافع در راستای چشم انداز مشترک برای کل خوشه.

عامل توسعه خوشه، یک چارچوب خودکار و خودگردان را - که به پویایی و تغییر درخوشه تداوم می‌بخشد - از طریق یک فرآیند مرحله به مرحله ایجاد می‌کند.

۳-۴-۱-۲. مراحل توسعه خوشه: مراحل اصلی توسعه خوشه ای به ترتیب

ذیل می باشد:

نمودار شماتیک برای توسعه خوشه

انتخاب خوشه‌ها

یک انتخاب عاقلانه و درست بر اساس اهمیت خوشه، قابلیت ارتقاء، امکان پذیری و پایایی، کمک می‌کند تا اطمینان لازم از اثربخشی و حصول به نتیجه بوجود آید. این باعث می‌شود که اطمینان از تمرکز منابع موجود روی خوشه‌هایی که این رویکرد در آنها با احتمال بالای موفقیت روبرو است به واسطه مشارکت و تقسیم منافع صنوف، احیاء دوباره روابط متقابل سیستماتیک و گسترش بهترین کاربست‌ها و ... به وجود آید.

• **مطالعه شناختی:**

پیاده سازی پروژه توسعه خوشه با جمع آوری اطلاعات در مورد خوشه، البته با روش کاملاً مشارکتی آغاز می شود.

محدودیت‌های پیش روی ذینفعان عبارت از پتانسیل‌های هدایت و کنترل نشده، شبکه‌های محلی و مکانیزم‌های پشتیبانی و حمایتی است. فرآیند مشارکت در ایجاد اعتماد اولیه بین ذینفعان محلی مفید است.

• **اعتماد آفرینی:**

بنیان نهادن یک فضای اعتماد بخش در یک خوشه، برای بدست آوردن حمایت افرادی که در خوشه درگیر هستند، پیش نیازی ضروری است. به این منظور CDA باید ابتدا اعتمادی دوطرفه را بین تک تک ذینفعان بوجود آورد و پس از شکل گیری این (اعتماد دو طرفه)، از آن برای ایجاد یا افزایش اعتماد در کل مجموعه استفاده کند. این کار با روابط متقابل رسمی یا غیر رسمی و سپس از طریق مشارکت در فعالیت‌ها، در مسیر اعتماد آفرینی پیش می رود.

• **برنامه عمل:**

فهرستی از فعالیت‌ها که فراتر از یک جمع بندی کلی از تقاضاهای ذینفعان مختلف می باشد، با داده‌های اولیه مطالعات شناختی، آغاز می شود. این فهرست، نقشه ای راهنما است که به پرورش روابط بین ذینفعان برای حصول نتایج ملموس (قابل مشاهده) کمک خواهد کرد. این برنامه عمل همچنین تلاشی است برای عملی ساختن چشم انداز خوشه از طریق انجام یک رشته فعالیت‌هایی که با مشارکت ذینفعان انجام می گیرد. برنامه عمل بطور عادی هر سال یک بار تهیه می شود.

• **پیاده سازی:**

پیاده سازی به مفهوم ساده، تحقق بخشیدن به یک سری اهداف نیست، بلکه شامل تغییر اساسی در فعالیت‌ها و تعاملات بازیگران خوشه و اجرای این فعالیت‌ها می باشد.

مسئولیت راهبری اجرایی فعالیت‌های متفاوت، بطور منظم و از روی برنامه به عهده ذینفعان است. بویژه ذینفعانی که از بخش خصوصی با پشتیبانی مرکز محلی فعالیت می‌کنند. در اجرای برنامه عمل، ذینفعان به مزیت‌های مشارکت نزدیکتر پی می‌برند. در این میان فعالیت‌های مشترک با واسطه‌ها، بازده جمعی خوشه و همچنین قدرت سازمان حاکم را افزایش می‌دهد.

• نظارت و ارزیابی:

نظارت کمی و کیفی برنتایج کارها به انتشار و فراگیرشدن بهترین نمونه‌ها کمک می‌کند و اعتماد بین ذینفعان را تقویت می‌نماید. این نظارت، شناسایی تغییرات در روابط بین ذینفعان خوشه را ممکن می‌سازد و علاوه بر این، حوزه فعالیت‌های مشترک و ساختار خوشه را با این تغییرات تطبیق می‌دهد.

۳-۴-۱-۳. نقش CDAها در خوشه: رویکرد ذکر شده نیازمند یک CDA تمام وقت است. اغلب CDAها برای کار در خوشه در یک دوره زمانی مشخص، از سوی نمایندگی اجرائی، تعیین و منصوب شده‌اند.

نقش CDAها در طول زمان تغییر می‌کند. به طور خلاصه:

الف) نقشی محوری در تشخیص پتانسیل (توانایی) توسعه یک خوشه- با توجه به سرمایه اجتماعی آن- رابر عهده دارد.

ب) مخصوصاً در مرحله نخست مداخله، CDAها بصورت خنثی و بی طرف، با ماموریت تشویق فعالیت‌های گروهی از طریق برقراری ارتباط‌های کسب و کاری مستقیم یا غیر مستقیم و به عنوان موتور محرک، در ورای فرایند توسعه خوشه ای قرار می‌گیرند.

ج) بتدریج، وقتی اعتماد در بین ذینفعان ایجاد شد، CDA فعالیت‌های عادی و روزمره را به ذینفعان واگذار می‌کند و وظیفه پیشگامی را نیز همچون اجرای فعالیت‌ها به واسطه‌های محلی می‌دهد. از طریق این واسطه‌ها، CDA می‌تواند فعالیت‌ها را در

خوشه افزایش دهد، به ویژه زمانی که موفقیت‌های اولیه تقاضای بیشتری را برای آن فعالیت‌ها در پی دارد.

د) وظیفه نهائی عبارت است از پرکردن شکاف‌های موجود در توانایی واسطه‌ها برای تشخیص وظایف و اجرای فعالیت‌ها بصورت پیوسته، که با هدف ایجاد یک سیستم خود گردان در خوشه صورت می پذیرد.

۳-۵. اجرای مصوبه هیئت دولت، ساخت مجتمع‌های صنفی

الگوی استقرار متمرکز صنوف در مقایسه با سایر الگوها دارای مزایای بیشتری است. لذا بستر قانونی اجرای این الگو توسط مصوبه هیئت دولت فراهم شده است. ساخت مجتمع‌های صنفی درون شهری، برون شهری و حاشیه شهری از جمله بسترهای لازم جهت اجرای برنامه‌های ساماندهی است.

تعداد مجتمع‌ها، محل استقرار، طراحی و ساخت آنها از مواردی است که باید با استفاده از اسناد و مطالعات بالادستی و با همکاری و همراهی اتحادیه‌ها تعیین و اجرا شود. جهت اجرای این مصوبه، ابتدا لازم است تا با اولویت بندی صنوف شیراز، صنوف اولویت دار جهت اجرای طرح ساماندهی را تعیین کرد. سپس مطالعات جامعی در مورد آنها شامل:

تعداد و پراکنش آنها در شهر، میزان تقاضای شهروندان، پیش بینی روند رشد، شناسایی زمین‌های قابل استفاده، بررسی الزامات کالبدی، اقتصادی، زیست محیطی و اجتماعی مجتمع‌ها، توان اقتصادی اعضا، نحوه و میزان مشارکت اعضای صنف در ساخت مجتمع‌ها، انتخاب روش مناسب ساخت و انتقال واحدها، تعیین نوع کاربری اراضی پس از انتقال. توسط نیروی متخصصی با همراهی اتحادیه و نظارت دبیرخانه ستاد ساماندهی (سازمان میادین و مجمع امور صنفی) انجام پذیرد.

پس از تهیه سند ساماندهی هر صنف (یا صنوف همگن) سایر پروسه می‌تواند

مطابق الگوی ارائه شده در مصوبه هیئت دولت انجام پذیرد. بنابراین پیشنهاد می‌شود اجرای این طرح بدون تهیه سند ساماندهی هر صنف انجام نپذیرد چراکه اجرای بدون مطالعه، می‌تواند منجر به بروز مشکلات متعددی در آینده شود..

البته اجرای این استراتژی به صورت اثر بخش، نیازمند اجرای سایر طرح‌های پیشین مانند موارد مصوبات مورد نیاز، خوشه‌های صنفی و نظام توزیع دارد. بنابراین بهتر است ابتدا به جای یافتن زمین و خرید آنها، به دنبال تامین پیش نیازهای ذکر شده باشیم. البته باید توجه داشت که دیدگاه هر صنف عموماً جزء نگر بوده و فقط به نقش و جایگاه خود در شهر توجه دارند. بنابراین لازم است طرحی کلان نگر و آینده نگرانه جهت ساخت گسترده چنین مجتمع‌هایی در کل شهر و حریم آن، برای استفاده صنوف موجود و استقرار صنوف جدید، توسط شهرداری تهیه شود تا سایر اصناف بتوانند سند ساماندهی صنف خود را با آن تطبیق نمایند.

اصلاح ساختار و تعاملات سازمانی

همان گونه که از اسم سازمان میادین و ساماندهی مشاغل بر می‌آید این سازمان دو وظیفه عمده بر عهده دارد: ۱- موضوع میادین میوه و تره بار ۲- ساماندهی همه صنوف! یعنی بحث میادین میوه و تره بار در یک طرف و موضوع ساماندهی سایر صنوف در طرف دیگر قرار گرفته است.

با توجه به گستردگی و چند بعدی بودن طرح ساماندهی صنوف، لازم است تا ساختار سازمانی متناسب با آن اصلاح شود. ساماندهی صنوف از یک طرف نیازمند دخالت سازمان‌ها و نهادهای مختلف دولتی و غیر دولتی است از طرف دیگر اجرای بسیاری از برنامه‌های ساماندهی مانند اجرای بند ۲۰ و یا ساخت مجتمع‌ها مستلزم همکاری بخش‌های مختلف شهرداری و به خصوص شهرداری مناطق است.

بنابراین در صورتی که ساختار سازمانی مناسبی شکل نگیرد و جایگاه سازمان‌های

مختلف و بخش‌های مختلف شهرداری در برنامه ساماندهی مشخص نگردد، اجرای پایدار طرح‌ها امکان پذیر نخواهد بود. بنابراین پیشنهاد می‌شود با مهندسی مجدد فرایندهای سازمان، ساختار سازمانی مطلوب جهت سازمان میداین تهیه شود. در این ساختار سازمانی می‌توان با استقرار کارشناسان ساماندهی در شهرداری مناطق، از آنها به عنوان بازوی اجرایی سازمان استفاده نمود. در این ساختار سازمان میداین بیشتر نقش ستادی، هماهنگی و نظارت را ایفا می‌نماید. استفاده از پتانسیل شهرداری مناطق مزایای زیر را دارا می‌باشد:

افزایش سرعت در اجرای طرح‌ها و رسیدگی به شکایات، جلوگیری از ایجاد صنوف مزاحم جدید، افزایش نظارت بر صنوف، افزایش کارایی احکام صادر شده، شناسایی دقیق تر منطقه و تهیه طرح‌های اجرایی، هماهنگی در لحاظ کردن بحث ساماندهی در طرح‌های تفصیلی.

همان گونه که ملاحظه می‌شود در آیین نامه ایجاد مجتمع‌های صنفی اکثر وظایف بر عهده استانداری و مجمع امور صنفی و اتحادیه‌ها قرار می‌گیرد و شهرداری فقط در پاسخ به استعلامات استانداری مربوط به احداث مجتمع‌های صنفی نقشی مستقیم دارد. مطابق آیین نامه حدود ۱۰ سازمان و نهاد در فرایند ساماندهی صنوف در قالب مجتمع‌های صنفی دخیل می‌باشند. در حالی که تاکنون اقدامات صورت گرفته در این زمینه عمدتاً توسط شهرداری و به تنهایی صورت می‌پذیرفته است. افزایش نقش نهادها و سازمان‌ها در این فرایند از طرفی موجب افزایش بروکراسی‌های اداری و کاهش سرعت کار خواهد شد اما از طرف دیگر نقش آفرینی حدود ۱۰ سازمان و نهاد می‌تواند در تسهیل اجرای کار موثر باشد. شرط لازم در این زمینه وجود برنامه‌ها و معیارهای کلان ساماندهی از پیش تعیین شده در هر سازمان جهت سهولت در فرایند تصمیم‌گیری می‌باشد. به عنوان مثال طرح احداث مجتمع‌ها باید در کمیسیون نظارت به تصویب رسد. لازمه بررسی موثر هر طرح این است که مثلاً سازمان بازرگانی بتواند

با توجه به برنامه کلان نظام توزیع کالا و خدمات در شهر، جایگاه این مجتمع و نقش آن را تعیین کند. در غیر این صورت عملاً بررسی‌های صورت گرفته غیر کارشناسی بوده و می‌تواند مجدداً منجر به بروز مشکلات و معضلاتی شود.

توجه به نقش بازرگانی

بسیاری از فعالیت‌های ایجاد مجتمع‌های صنفی از جمله انجام اقدامات اجرایی ایجاد مجتمع‌ها، تعیین ضوابط واگذاری و انتقال، ابطال پروانه‌های قبلی و صدور پروانه جدید بر عهده مجمع امور صنفی و اتحادیه‌ها قرار گرفته است. با توجه به آنکه اتحادیه‌ها زیر نظر سازمان بازرگانی فعالیت دارند و هم چنین ریاست کمیسیون نظارت نیز بر عهده رئیس سازمان بازرگانی است، بنابراین نقش و اثرگذاری سازمان بازرگانی نیز در ایجاد مجتمع‌ها به طور غیر مستقیم قابل توجه است. البته وظیفه اصلی سازمان بازرگانی اختصاص زمین و انجام ساخت و ساز نمی‌باشد. مهم‌ترین نقش این سازمان توانمند سازی اتحادیه‌ها، فرهنگ سازی و نظارت بر عملکرد اتحادیه‌هاست در مورد هماهنگی‌های بین سازمانی نظیر شهرداری، محیط زیست، بازرگانی و و تعیین وظایف هریک از آنها، می‌توان ایجاد ستاد ساماندهی در استانداری را پیشنهاد نمود. ریاست این ستاد بر عهده استانداری و دبیرخانه آن بر عهده سازمان میادین و مجمع امور صنفی قرار داشته باشد. البته تشکیل چنین ستادی مطابق با مصوبه هیئت دولت در مورد ساخت مجتمع‌های صنفی است که واگذاری نقش دبیرخانه ای به سازمان میادین و مجمع امور صنفی می‌تواند با افزایش ضریب کارشناسی طرح‌ها و مشارکت موثر صنوف به اثربخشی طرح‌ها کمک شایانی نماید.

تصویب قوانین مورد نیاز در کارگروه‌های استانداری

شاید بتوان ریشه بسیاری از موانع طرح‌های ساماندهی را در "تعارض با منافع اقتصادی مردم" جستجو کرد. لذا به عنوان یک اقدام زیر بنایی باید بخش صنوف در

ساختار اداری و قوانین به رسمیت شناخته شود. با بررسی وضعیت صنوف شیراز می‌توان نتیجه گرفت که به جز چند اتحادیه، سایر صنوف توان مالی چندانی جهت ایجاد تغییر در شغل و محل کسب خود ندارند به گونه ای که بسیاری از آنها در قالب استیجاری فعالیت می‌کنند.

از طرفی اجرای کلیه طرح‌های ساماندهی از اصلاح نظام توزیع تا ایجاد مجتمع‌های برون شهری همگی نیازمند حمایت مالی دولت و اعطای تسهیلات دارد؛ موضوعی که در مصوبه دولت نیز مورد توجه قرار گرفته است. تعیین محل تامین چنین اعتبارهایی، میزان و نحوه تخصیص آن به صنوف نیازمند تصویب در کارگروه‌های استانداری و شورای اداری استان دارد.

موضوع دیگر نحوه ارائه خدمات زیر ساختی نظیر آب، برق، گاز و ... در اجرای طرح‌های ساماندهی توسط سازمان‌های مربوطه است. با توجه به اهمیت موضوع ساماندهی برای شهر، لازم است کلیه سازمان‌های مرتبط از حداکثر پتانسیل خود در راستای ارائه خدمات سریع، ارزان و اقساطی به طرح‌های ساماندهی استفاده نمایند. بنابراین لازم است جایگاه دقیق هر سازمان و وظایف آن در طرح‌ها مشخص و به تصویب در شورا و یا کارگروه‌های مربوطه استانداری رسانده شود.

جلوگیری از ایجاد و گسترش صنوف آلاینده جدید در شهر نیز نیازمند تعیین و اجرای ضوابط و اصول مشخص شهرسازی و ... است. به عنوان مثال استراتژی نظام توزیع کالا و خدمات و یا الزام رعایت اصول ساماندهی در طرح‌های تفصیلی شهری از جمله مواردی است که با تصویب آن‌ها در کارگروه‌های استانداری، می‌تواند به عنوان یک سند بالادستی مورد استفاده کلیه سازمان‌های مربوطه قرار گیرد و از این پس صدور مجوزهای صنوف، تعیین کاربری‌های اراضی، برنامه ریزی و طراحی شهری شهرک‌های جدید و ... با رعایت چنین اصول آلاینده نگرانه ای انجام پذیرد تا از توسعه صنوف آلاینده و مزاحم جدید جلوگیری نماید.

۳-۵-۱ شرح استراتژی

۳-۵-۱-۱ روند طرح ایجاد مجتمع‌های صنفی و وظایف سازمان‌ها: با توجه به آنکه یکی از روش‌های پرکاربرد و موثر در ساماندهی مشاغل آلاینده و مزاحم ایجاد مجتمع‌های صنفی درون شهری و برون شهری می باشد، در ادامه ضوابط مطرح شده در آیین نامه ایجاد مجتمع‌های صنفی و تحلیل و بررسی آن ارائه می شود.

طرح ساخت مجتمع‌های صنفی نباید فقط به طرح‌های انتقال صنوف موجود محدود گردد، بلکه باید به عنوان بستری برای استقرار صنوف جدید نیز مورد توجه قرار گیرد. تا از این طریق با پیشگیری از ایجاد صنوف آلاینده و مزاحم جدید در شهر، هزینه طرح‌های ساماندهی کاهش یابد.

جدول ۳-۱: موارد مطرح در آیین نامه ایجاد مجتمع‌های صنفی

عنوان فعالیت	شرح فعالیت
۱	تشخیص صنوف آلاینده هر شهرستان که باید در مجتمع‌های صنفی مستقر شوند، با سازمان حفاظت محیط زیست می باشد
۲	بررسی و تصویب انتقال صنوف آلاینده پس از بررسی و تصویب در کارگروهی مرکب از نمایندگی سازمان‌های بازرگانی، مسکن و شهرسازی، حفاظت محیط زیست، شهرداری‌های مربوط، نیروی انتظامی، رییس شورای اسلامی شهر مربوط و مجمع امور صنفی که با مسئولیت استاندار در مرکز استان و فرماندار در مرکز شهرستان تشکیل می شود، انجام خواهد گرفت.
۳	اقدامات اجرایی لازم جهت ایجاد مجتمع‌های صنفی با همکاری اتحادیه‌های مربوط موظفند به منظور انجام اقدامات اجرایی لازم جهت ایجاد مجتمع‌های صنفی می باشند.
۴	توسط شرکت سهامی غیر دولتی یا تعاونی ایجاد شده توسط اتحادیه‌ها و در صورت لزوم با مشارکت سایر اشخاص حقیقی و حقوقی سرمایه گذاری ساخت

مطالعات مشاغل آلاینده و مزاحم شهری در شهر شیراز

عنوان فعالیت	شرح فعالیت	
۵	تخمین اولیه زمان ساخت	۵ سال
۶	تامین زمین مجمع	استفاده از اراضی ملی و دولتی در غیر این صورت خرید اراضی و مستحقات متعلق به اشخاص حقیقی یا حقوقی
۷	صدور مجوز احداث مجتمع‌های صنفی	در حریم شهرها توسط استانداری و پس از کسب نظر شهرداری و در خارج از محدوده شهرها توسط دهیاری‌ها و بخشداری‌ها
۸	تهیه طرح احداث مجمع	شرکت‌های احداث مجتمع‌های صنفی موظفند طرح پیشنهاد خود را مشتمل بر برآورد قیمت تمام شده هر متر مربع از بنای مجمع‌ها و زمان بندی اجرای پروژه‌ها را تهیه و با همکاری مجامع امور صنفی جهت رسیدگی و تصویب به کمیسیون نظارت شهرستان ارائه نمایند.
۹	تعیین قیمت تمام شده هر متر مربع از بنای مجمع‌ها	توسط کارگروهی مرکب از نمایندگان سرمایه گذار، سازمان نظام مهندسی ساختمان استان، استانداری، سازمان مسکن و شهرسازی، مجمع امور صنفی مربوط، کمیسیون نظارت شهرستان مربوط و مشاور مجری طرح
۱۰	تعیین ضوابط واگذاری و نقل و انتقال به مجتمع‌های صنفی	با همکاری شرکت‌های احداث مجتمع‌های صنفی و مجامع امور صنفی مربوط تهیه و پس از تصویب کمیسیون نظارت شهرستان به تصویب استاندار خواهد رسید.
۱۱	انتقال واحدها به مجمع	واحدهای صنعتی مکلفند پس از احداث مجتمع‌های صنفی مطابق قرارداد، نسبت به تعطیل واحد صنفی خود و انتقال فعالیت به واحد مستقر در مجمع اقدام نمایند.
۱۲	ابطال پروانه کسب سابق	پس از انتقال فعالیت واحد صنفی به محل جدید، پروانه کسب محل قبلی ابطال می شود و جهت محل جدید، پروانه کسب مطابق قانون و مقررات نظام صنفی صادر خواهد شد.

عنوان فعالیت	شرح فعالیت	
۱۳	تامین امور انتظامی و ترافیکی	نیروی انتظامی مسئولیت تامین امور امنیتی و انتظامی و ترافیکی مجتمع‌ها را عهده دار می باشد.
۱۴	تسهیلات مشوق	وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف است حمایت‌های قانونی را نسبت به صاحبان واحدهای صنفی که به مجتمع‌های صنفی منتقل می گردند به عمل آورد.
۱۵	تامین زیر ساخت‌ها	استانداران موظفند با همکاری دستگاه‌های اجرایی مربوط به منظور ایجاد مجتمع‌های صنفی نسبت به تامین زمین مناسب و همچنین ایجاد زیر ساخت‌های لازم از قبیل آب، برق، گاز، تلفن، راه دسترسی و تخصیص تسهیلات بانکی از محل اعتبارات طرح‌های استانی، بنگاه‌های اقتصادی زودبازده و کارآفرین و یا سایر منابع دیگر مطابق قوانین و مقررات اقدام نمایند.

۳-۵-۱-۲ ضوابط تشخیص صنوف آلاینده و مزاحم: در این آیین نامه توجه و تمرکز اصلی بر صنوف آلاینده است که شناسایی آن برعهده سازمان محیط زیست و بررسی و تصویب آن در کارگروهی مرکب از سازمان‌های مربوطه که با مسئولیت استاندار تشکیل می شود، قرار دارد. حال آنکه مطابق معیارهای ساماندهی، بسیاری از مشاغل مشمول طرح انتقال از جنس مزاحم می باشند و نه آلاینده، که سازمانی جهت تعیین و شناسایی این گونه صنوف در آیین نامه مشخص نشده است.

صنوف مزاحم و آلاینده موجود در شیراز بیشتر از جنس خدماتی و خدمات فنی می باشند که آلاینده‌های مربوطه بیشتر از جنس آلودگی صوتی است. تشخیص آلاینده‌گی هر واحد صنفی با توجه به محل استقرار آن واحد و فاصله آن با بافت مسکونی صورت می پذیرد. این روش باعث می شود که برخی از صنوف هم نوع و کاملاً مشابه آلاینده و برخی غیر آلاینده تشخیص داده شوند. حتی صنوف مشابه مستقر در یک راسته نیز ممکن است احکام متفاوتی دریافت کنند. حال آنکه بحث احداث

مجتمع‌های صنفی و انتقال به آنها، نیازمند همراهی اکثریت اعضای یک اتحادیه است. اگر قرار باشد نیمی از واحدهای صنفی در محل کسب قبلی به فعالیت خود ادامه دهند در این صورت هیچ کس حاضر به ترک محل کسب خود و انتقال به محلی جدید نخواهد شد. بنابراین لازم است تا آلایندگی و مزاحمت یک صنف به طور کلی و در مورد کلیت هر شغل مطالعه و تعیین شود.

لذا همان گونه که گفته شد، با توجه به چند بعدی بودن موضوع ساماندهی، تصمیم گیری در مورد انتقال صنوف باید با در نظر گرفتن همه ابعاد آلودگی و مزاحمت و سایر ابعاد ذکر شده انجام پذیرد نه فقط با سنجیدن وضعیت هر صنف با شاخص‌های آلایندگی.

در ضمن برنامه ریزی برای صنوف باید با دید کلان و در نظر گرفتن همه صنوف انجام پذیرد نه صدور حکم برای تعدادی خاص از صنوف.

بنابراین تصمیم گیری‌ها در مورد تعیین صنوف آلاینده و مزاحم باید در قالب یک کارگروه از سازمان‌های مرتبط و با بررسی کلیه شاخص‌های ذکر شده در گزارش فاز اول انجام پذیرد. (شاخص‌های زیست محیطی، کالبدی، اقتصادی، اجتماعی، فنی)

۳-۱-۵-۳ ضوابط ایجاد مجتمع‌های صنفی: واگذاری فعالیت‌های ساخت و ساز

مجتمع‌ها به اتحادیه‌ها در راستای هدف کلان نظام اقتصادی کشور یعنی واگذاری فعالیت‌ها به خود مردم، صورت پذیرفته است که دارای مزایای مشهودی هم چون کاهش قیمت تمام شده هر واحد صنفی، طراحی واحدها مطابق نیاز واقعی صنف، تعیین مکان مناسب با در نظر گرفتن منافع صنف، همراهی و مشارکت صنوف در انتقال به مجتمع‌هاست.

اما یک نکته اساسی باید مورد توجه قرار گیرد:

صنوف در مکان یابی مجتمع‌ها و انجام ساخت و سازها، فقط منافع صنف را در نظر می‌گیرند و نگاهی کلان که سایر شاخص‌ها را نیز مورد توجه قرار دهد، وجود

نخواهد داشت. بنابراین لازم است شهرداری، محیط زیست و سازمان بازرگانی با نگاهی کلان و با توجه به نقش و اثرات هرصنف و مجتمع نسبت به کل شهر ضوابط خاصی را تعیین و اعمال نماید.

از جمله ملاحظاتی که لازم است سازمان محیط زیست اتحادیه‌ها را در امر ایجاد مجتمع‌ها یاری نماید و با تعیین ضوابط هر صنف را ملزم به رعایت آن نماید شامل موارد زیر است:

- حفاظت از منابع محیط طبیعی
 - حفاظت از محیط انسان-ساخت
 - کاهش آلودگی
 - تعبیه سیستم‌های کاهش آلودگی در مجتمع‌ها
- شهرداری نیز لازم است با در نظر گرفتن ملاحظات زیر مشاوره و ضوابط خاص ساخت هر مجتمع را اعلام نمایند:

- کاهش تراکم و ازدحام در محیط شهری
- تامین دسترسی آسان به مراکز تولیدی و خدماتی
- ایجاد تعادل میان فضا و فعالیت
- زیباسازی فضای کار فعالیت
- حفظ ارزش‌های تاریخی و فرهنگی صنایع شهر
- حفظ ارزش زمین و ساختمان

سازمان بازرگانی نیز لازم است با در نظر گرفتن ملاحظات زیر مشاوره و ضوابط خاص ساخت هر مجتمع را اعلام نمایند:

- تامین نیاز شهروندان
- حفظ و تقویت قدرت اقتصادی شهر
- تعادل بین نیاز شهروندان و میزان عرضه

- بهبود شبکه‌های توزیع کالا و خدمات
- رشد و گسترش صنوف و توسعه آنها
- تقویت بنیه و نقش مجتمع‌ها در نظام اقتصادی شهر

در همه موارد فوق لازم است سازمان‌های مربوطه نگاه آینده نگرانه و نرخ رشد هرصنف را لحاظ نمایند تا ساخت مجتمع‌ها به گونه ای انجام پذیرد که هم پاسخ گوی توسعه واحدهای صنفی موجود باشد و هم ورود واحدهای صنفی جدید مطابق با نیاز اقتصادی شهر را آسان سازد.

اصل دسترسی شهروندان به مجتمع‌های تولیدی-خدماتی نیز از اصول مهمی است که تعداد مجتمع‌های مورد نیاز و پراکنش آنها در شهر را مشخص می سازد. بهترین راه تعیین این مسئله، توانمندسازی اتحادیه‌ها و واگذاری تصمیم به خود آنها است.

انواع روش‌های ساخت مجتمع‌ها

نوع روش	مزایا	معایب	الزامات
۱	وجود انگیزه اجرایی بالا تسهیل اعتماد آفرینی بین اعضا لحاظ کردن منافع صنف در طرح کاهش هزینه‌های اجرا اعمال دیدگاه‌های تجربی صنف در طراحی و مکان یابی کنترل و نظارت درونی توسط اعضا	تعامل کمتر صنوف با یکدیگر عدم نگاه کلان در برنامه ریزی‌ها نداشتن اطلاعات کامل راجع به بافت‌های شهر عدم توان آینده نگری توجه کمتر به ابعاد اجتماعی و زیست محیطی	تسهیلات مالی اعطایی ایجاد تسهیلات و خدمات جانبی مجتمع خرید بافت‌های قدیم توسط شهرداری(اختیاری) توانمند سازی اتحادیه‌ها بهره گیری از دانش ضمنی صنوف مکان یابی مجتمع‌ها بر اساس شاخص‌های ذکر شده تهیه برنامه جامع برای هر مجتمع (کلید ابعاد طرح ساماندهی به صورت اختصاصی مطالعه شود) ارائه تخفیفات ویژه برای صنوف اولیه
	استفاده از بانک اطلاعات جغرافیایی شهر امکان اعمال نگاه کلان در برنامه ریزی‌ها لحاظ کردن ابعاد اجتماعی و زیست محیطی در ساماندهی	افزایش هزینه‌های طرح وجود بی اعتمادی نسبی ارجحیت منافع اقتصادی بر سایر جنبه‌های ساماندهی اجرای طرح‌های سلیقه ای مدیران	۲
اتحادیه و شهرداری			
اتحادیه، شهرداری، بخش			

نوع روش	مزایا	معایب	الزامات
خصوصی	تسهیل در بهره‌گیری از زمین‌های دولتی تسهیل در کاهش هزینه‌های تغییر کاربری و عوارض مدیریت واحد کلیه طرح‌های ساماندهی وجود نظارت عالی به بر طرح‌ها تسریع در اجرای طرح	تغییر مدیران اجرایی و تغییر برنامه‌ها لحاظ نکردن دیدگاه‌ها و منافع صنوف	در نظر گرفتن امکان اجاره واحدها
شهرداری و بخش خصوصی	اجرای سریع طراحی و ساخت ایجاد منفعت برای شهرداری	غلبه دیدگاه سرمایه‌گذاری تعویق در برنامه‌های ساماندهی عدم واگذاری صحیح بنگاه‌ها به صاحبان صنوف سوداگری و ایجاد بازار کاذب خرید و فروش از بین رفتن اعتماد به شهرداری	

۳-۵-۱-۴ تفاوت توان اقتصادی واحدهای صنفی: از جمله مقولات دیگری که در موضوع ساماندهی مشاغل و ایجاد مجتمع‌ها باید مورد توجه قرار گیرد، تفاوت توان اقتصادی واحدهای صنفی و به خصوص ایجاد تمایز بین واحدهای صنفی مالک و واحدهای صنفی مستاجر است. با توجه به متفاوت بودن توان اقتصادی واحدهای صنفی مالک و مستاجر، لازم است برنامه‌ها و تسهیلات تشویقی متفاوتی جهت انتقال آنها در نظر گرفته شود. تعیین این مشوق‌ها با تعامل چند جانبه شهرداری، سازمان بازرگانی، اداره امور اقتصاد و دارایی و استناداری امکان پذیر است.

۳-۵-۱-۵ برنامه ریزی برای محل قبلی صنوف: موضوعی که عموماً مورد غفلت

قرار می‌گیرد: برنامه ریزی و تعیین کاربری و نوع صنوف جهت استقرار در محل قبلی صنوف آلاینده و مزاحم می‌باشد. عموماً در برنامه‌های ساماندهی تنها به انتقال اکتفا می‌شود و برنامه ای جهت مکان قبلی تدوین نمی‌گردد. در این بخش لازم است موارد زیر مورد توجه قرار گیرد:

۱. تعیین نوع کاربری اراضی در صورت انتقال واحدهای صنفی در صورت لزوم
۲. تعیین نوع صنوف جایگزین با توجه نظام توزیع کالا و خدمات شهر و ضوابط ساماندهی
۳. تدوین استانداردهای لازم جهت استقرار صنوف جدید

۳-۱-۵-۶ پراکنش مجتمع‌های صنفی در شیراز: با توجه به مطالب فوق جهت

ایجاد مجتمع‌های صنفی در شیراز موارد زیر پیشنهاد می‌گردد:

۱. استفاده از زمین‌های خالی موجود در شهر و ایجاد مجتمع‌های کوچک در شهر: با استفاده از زمین‌های موجود در سطح شهر که در حال حاضر برای کاربری خاصی استفاده نمی‌شوند، به شرط آنکه دارای شرایط مناسبی برای ایجاد مجتمع باشد، می‌توان مجتمع‌های صنفی خدماتی برای صنوف و مشاغل آلاینده ای که استقرار آنها در شهر مجاز می‌باشد ایجاد کرد. البته لازمه آن امر این است که این زمین‌ها حداقل مساحتی به اندازه حداقل ۵۰ واحد را داشته باشند. البته باید در نظر داشت که سایر عوامل موثر بر مکان یک مجتمع از جمله مسیرهای ارتباطی، عدم همجواری با مراکز مسکونی، آموزشی و... نیز باید رعایت شود.
۲. پراکنش مناسب مجتمع‌های برون شهری:

یکی از عوامل موثر بر مکان یابی مجتمع‌های برون شهری، تسهیل استفاده شهروندان از خدمات اینگونه مجتمع‌ها می‌باشد. از این رو در انتخاب مکان آنها باید دقت کرد که مکان مجتمع‌ها برای تمامی شهروندان در هر کجای شهر مناسب باشد. با توجه به مطالب فوق و با توجه به توسعه شهر شیراز در جهت غربی شرقی، پیشنهاد

می‌گردد که مجتمع‌های برون شهری برای شهر شیراز در چهار گوشه شهر و مخصوصاً در جهت‌های شمال غربی و جنوب شرقی استقرار یابند.

۳-۵-۱-۷ مکان یابی: مسلماً رشد اقتصادی یک شهر بدون وجود مشاغل و اصناف میسر نمی‌شود اما اگر همزمان با فرآیند توسعه صنوف و مشاغل به ظرفیت‌های کالبدی، زیست محیطی، اجتماعی نیز توجه لازم مبذول نشود نه تنها رشد اقتصادی مطلوب حاصل نخواهد شد، بلکه نابسامانی‌های زیادی نیز به همراه خواهد داشت.

تعریف جامع مکان یابی

باتوجه به مفاهیم توسعه پایدار شهری و حفظ هماهنگی میان صنعت و شهر، موضوع مکان یابی و ساماندهی صنایع شهری به صورت زیر تعریف می‌شود:

مکان یابی و ساماندهی صنایع شهری عبارت است از روند تعریف و طبقه بندی صنایع مورد نیاز و مفید برای شهر (معرفی صنایع مجاز و غیرمجاز) و تعیین حوزه و شکل استقرار آنها در نواحی مختلف شهر و نظارت همه جانبه بر عملکرد آنها، به نحوی که بیشترین فایده و کمترین زیان را برای شهر و شهروندان داشته باشد.

یکی از مسائلی که به دنبال عدم برنامه ریزی‌های صحیح و یا حتی عدم برنامه مناسب در این زمینه در شهرها تجلی یافت عدم مکان یابی و یا مکان یابی ناصحیح خدمات و فعالیت‌های مختلف شهری بوده است. مکان یابی صحیح مراکز مختلف اقتصادی در شهرها می‌تواند موجبات صرفه جویی‌های اقتصادی را در زمینه‌های مختلف فراهم نموده و محیط زیست مناسب شهری را برای شهروندان فراهم نماید. یکی از مهمترین بخشهایی که در تحلیل فضایی مسایل شهری مورد مطالعه و بررسی قرار می‌گیرد، مسئله مکان یابی بهینه می‌باشد. چراکه در نظر گرفتن این موضوع باعث برهم خوردن تعادل‌های اکولوژی شهرها شده و مسائل بفرنج و پیچیده ای را در ابعاد مختلف به شهرها تحمیل می‌نماید. برای سروسامان بخشیدن به شهرها و تخصیص زمین برای کاربری‌های مختلف و مورد نیاز و توزیع مناسب امکانات، تعیین

محل بهینه استقرار این مراکز یا به عبارت دیگر مکان یابی بهینه مراکز خدمات شهری ضروری می باشد.

عوامل موثر بر انتخاب محل توزیع کالا و خدمات
مطالعه ناحیه ی محل احداث و بافت های هم جوار
سیستم و شبکه ی ارتباطی
راحت تامین شدن مواد اولیه ی مورد نیاز صنف
در نظر گرفتن وسعت کافی و مناسب برای مکان صنف
نوع مشتری و میزان فروش
شرایط زیست محیطی منطقه
رقابت فیزیکی
الگوی سیستم ترافیکی در منطقه

منابع

پرونده های بند ۲۰ سازمان میادین و ساماندهی مشاغل.
درآمدی بر خوشه های صنعتی (۱۳۸۵). مرکز مطالعات تکنولوژی دانشگاه صنعتی شریف، تهران.

زاد و بوم. (۱۳۷۰). مهندسين مشاور، مطالعات ساماندهی و صنایع تهران.
فرخانلو، مهدی. (۱۳۸۰). ساماندهی و استقرار بهینه صنایع و کارگاه های مزاحم شهری (مطالعه موردی: بافت مرکزی شهر کرمانشاه). مجله پژوهش های جغرافیایی، ۴۰ (مهرماه).

محمدی، جمال. (۱۳۷۸). تحلیل فضایی (مکان یابی) مراکز خدمات شهری (نمونه موردی: مکان یابی سیستم های توزیع خرده فروشی در شهر اصفهان)، پایان نامه تخصصی دکتری، دانشگاه اصفهان.

مصاحبه با اعضای هیأت مدیره اتحادیه‌های صنوف آلاینده.

مصاحبه با رئیس اداره امور اصناف اداره بازرگانی فارس.

مصاحبه با رئیس هیئت مدیره و اعضای اتحادیه بنکداران و رئیس هیئت امنای مجتمع بنکداران.

مصاحبه با کارشناس بهداشت حرفه ای اداره بهداشت شیراز

مصاحبه با مدیریت شهرک ساماندهی پل فسا.

مصاحبه با معاون مجمع امور صنفی.

معلمی، بهرام. (۱۳۸۲). محیط زیست شهری و فعالیت‌های صنعتی و خدماتی. تهران.

مهدی زاده، جواد. (۱۳۷۹). ساماندهی صنایع و خدمات شهری. تهران.